

نظام ثبت شرکتهای تجاری در آینه حق دسترسی به اطلاعات

تألیف

دکتر نسرين طباطبائی حصارى
استاديار دانشکده حقوق و علوم سياسى دانشگاه تهران

سروش صفى زاده

دانشجوی دکتری حقوق خصوصى دانشگاه تهران (پردیس فارابى)

شماره مسلسل ۱۰۶۸۲

شماره انتشار ۴۳۸۷

انتشارات دانشگاه تهران

سرشناسه	: طباطبایی حصری، نسرین، ۱۳۶۱-
عنوان و نام پدیدآور	: نظام ثبت شرکت‌های تجاری در آینه حق دسترسی به اطلاعات/ تألیف نسرین طباطبایی، سروش صفی‌زاده.
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۱۵۸ ص: مصور، جدول.
فروست	: انتشارات دانشگاه تهران؛ شماره انتشار ۴۳۸۷.
شابک	: 978-964-03-0168-5
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۳۳-۱۵۴.
یادداشت	: نمایه.
یادداشت	: شرکت‌ها—ثبت و انتقال.
یادداشت	: Corporations—Registration and Transfer
موضوع	: شرکت‌ها—ایران—ثبت و انتقال
موضوع	: Corporations—Registration and Transfer-- Iran
موضوع	: آزادی اطلاعات—
موضوع	: Freedom of Information-- Iran
موضوع	: آزادی اطلاعات—ایران
شناسه افزوده	: صفی‌زاده، سروش، ۱۳۷۴
شناسه افزوده	: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات. University of Tehran. Press
رده‌بندی کنگره	: HD ۱۳۹۳/۲۵ ۱۴۰۰
رده‌بندی دیویی	: ۳۳۸/۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۷۵۱۶۸۱۷

این کتاب مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان است. تکثیر کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل‌های pdf، لوح فشرده، بازنویسی در وبلاگ‌ها، سایت‌ها، مجله‌ها و کتاب، بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و موجب پیگرد قانونی می‌شود و تمامی حقوق برای ناشر محفوظ است.
(این کتاب با کاغذ حمایتی به‌چاپ رسیده است.)

عنوان: نظام ثبت شرکت‌های تجاری در آینه حق دسترسی به اطلاعات

تألیف: دکتر نسرین طباطبایی حصری - سروش صفی‌زاده

ویرایش ادبی: عاطفه فتحی

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۴۰۰

شمارگان: ۲۰۰ نسخه

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مؤلفان است»

بها: ۴۷۰۰۰۰ ریال

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید فرش مقدّم - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

پست الکترونیک: press@ut.ac.ir - تارنما: <http://press.ut.ac.ir>

پخش و فروش: تلفکس ۸۸۳۳۸۷۱۲

فهرست مطالب

پیشگفتار	ذ
مقدمه	ز
بخش اول - مبانی تأسیس و تکامل نظام ثبت شرکت‌های تجاری	
فصل اول - مبانی اقتصادی؛ دکترین «نحوه مداخله دولت در اقتصاد» و نقش آن در شکل‌گیری و تکامل نظام ثبت شرکت‌ها	۱
مبحث اول: لیبرالیسم؛ خاستگاه نظام ثبت شرکت‌ها	۳
گفتار اول: استثنایی بودن شخصیت حقوقی؛ مبنایی برای ظهور نظریه تأسیس شرکت به موجب ثبت	۴
گفتار دوم: تأسیس حق دسترسی به اطلاعات ثبتی؛ جایگزینی برای سازوکارهای منسوخ نظارتی	۵
مبحث دوم: دولت رفاه؛ افزایش حجم اطلاعات ثبت‌شده در جهت برقراری تقارن اطلاعاتی	۸
گفتار اول: نارسایی بازار در حوزه تقارن اطلاعات	۹
گفتار دوم: شناسایی و تحلیل سیاست دولت رفاه در برقراری تقارن اطلاعاتی	۱۰
مبحث سوم: دولت تنظیمی؛ کاهش دهنده هزینه دسترسی به اطلاعات	۱۳
گفتار اول: لزوم عبور از دولت رفاه و هزینه گزاف دسترسی به اطلاعات	۱۵
گفتار دوم: سیاست‌های دولت تنظیمی در کاهش هزینه دسترسی به اطلاعات	۱۵
بند اول: کاهش هزینه در بعد کمی	۱۶
بند دوم: کاهش هزینه در بعد کیفی	۱۷
فصل دوم - مبنای حقوقی؛ برقراری تعادل میان «لزوم دسترسی به اطلاعات» و «حفاظت از محرمانگی»	
مبحث اول: لزوم دستیابی به اطلاعات شرکت‌های تجاری از سوی ذی‌نفعان	۱۹
گفتار اول: شناسایی مفهوم «ذی‌نفع» در حقوق شرکت‌های تجاری	۲۰
بند اول: ذی‌نفعان درون‌شرکتی	۲۰
بند دوم: ذی‌نفعان برون‌شرکتی	۲۱
گفتار دوم: مبنای لزوم دسترسی به اطلاعات شرکت تجاری از سوی ذی‌نفعان	۲۲
	۲۳

ث □ نظام ثبت شرکت‌های تجاری در آینه حق دسترسی به اطلاعات

- ۲۴..... میحث دوم: لزوم حفاظت از محرمانگی در جهت تأمین منافع سهام‌داران
- ۲۵..... گفتار اول: شناسایی مفهوم محرمانگی در شرکت‌های تجاری
- ۲۵..... بند اول: حریم شخصی؛ مصداق محرمانگی در شرکت‌های «مدل نماینده خصوصی»
- ۲۷..... الف- نظریه‌های مربوط به حریم شخصی شرکت‌های تجاری
- ۳۰..... ب- دکتربین پذیرفته‌شده.....
- ۳۲..... بند دوم: اسرار تجاری؛ مصداق محرمانگی در شرکت‌های مدل «بازیگر عمومی»
- ۳۳..... الف- ارکان اسرار تجاری
- ۳۶..... ب- اختصاص اسرار تجاری به شرکت‌های «مدل بازیگر عمومی»
- ۳۶..... گفتار دوم: مبنای لزوم حفاظت از محرمانگی به نفع سهام‌داران
- ۳۷..... مبحث سوم: شناسایی راهکارهای حل تعارض منافع و اتخاذ راهکار کارآمد
- ۳۸..... گفتار اول: راهکارهای حل تعارض منافع.....
- ۳۸..... بند اول: مدل آزادی اطلاعات.....
- ۴۰..... بند دوم: مدل آزادی قراردادی.....
- ۴۱..... بند سوم: مدل حق دسترسی به اطلاعات ثبت‌شده.....
- ۴۲..... الف- «اطلاعات مرجع» مربوط به شرکت تجاری.....
- ۵۳..... ب- «اطلاعات مالی و اقتصادی» مربوط به شرکت تجاری.....
- ۵۴..... گفتار دوم: شناسایی مدل کارآمد حل تعارض در ظرف حقوق شرکت‌ها.....
- ۵۵..... بند اول: کارآمدی و کاربرد آن در حقوق و اقتصاد.....
- ۵۶..... بند دوم: هدف‌شناسی حقوق شرکت‌ها.....
- ۵۷..... بند سوم: تحلیل مدل‌ها.....

۵۹..... بخش دوم - طبقه بندی نظام‌های ثبت شرکت‌ها

۶۱..... فصل اول - اقسام نظام ثبت شرکت‌های تجاری براساس «مبانی اقتصادی»

- ۶۱..... مبحث اول: معرفی نظام‌ها.....
- ۶۱..... گفتار اول: نظام‌های اداری (نظام‌های مبتنی بر ثبت اطلاعات هویتی یا مرجع)
- ۶۲..... بند اول: مبانی تاریخی تشکیل نظام اداری ثبت.....
- ۶۴..... بند دوم: مبانی حقوقی و اقتصادی نظام اداری ثبت.....
- ۶۴..... الف- لزوم عملکرد پله‌ای و تکاملی نظام ثبتی.....
- ۶۵..... ب- مقررات پیچیده ثبت اولیه شرکت و تغییرات پس از آن.....

فهرست □ ج

ج- شرایط مبتنی بر لیبرالیسم اقتصادی	۶۵
د- تلاقی محور لیبرالیسم و فرمالیسم در ثبت «اطلاعات مرجع»	۶۶
گفتار دوم: نظام‌های مراقبتی (نظام مبتنی بر افزایش حجم اطلاعات)	۶۷
بند اول: مبنای تاریخی تشکیل نظام مراقبتی	۶۷
الف- الگوی بسته (مبتنی بر تئوری سازمان شرکت‌ها)	۶۸
ب- الگوی باز (مبتنی بر تئوری مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها)	۷۱
بند دوم: مبنای حقوقی و اقتصادی تشکیل نظام مراقبتی	۷۲
گفتار سوم: نظام‌های صرفه‌جو (نظام‌های مبتنی بر کاهش هزینه‌ی اطلاعات با استفاده از فناوری اطلاعات)	۷۳
بند اول: مبنای تشکیل نظام صرفه‌جو	۷۴
الف- مبنای تاریخی	۷۴
ب- مبنای حقوقی و اقتصادی	۷۴
بند دوم: معرفی اقسام نظام‌های صرفه‌جو و شناسایی مدل کارآمد	۷۵
الف- اقسام	۷۶
ب- شناسایی نظام کارآمد ثبت اطلاعات	۸۶
مبحث دوم: جایگاه نظام‌های ثبت شرکت‌ها در حقوق شرکت‌های تجاری ایران	۹۳
گفتار اول: نظام اداری	۹۴
بند اول: مبنای قانونی	۹۴
بند دوم: موانع تحقق	۹۵
گفتار دوم: نظام مراقبتی	۹۹
بند اول: الگوی مراقبتی بسته	۹۹
الف- مبنای قانونی	۹۹
ب- موانع تحقق	۱۰۱
بند دوم: الگوی مراقبتی باز	۱۰۳
الف- مبنای قانونی	۱۰۳
ب- موانع تحقق	۱۰۵
گفتار سوم: نظام صرفه‌جو	۱۰۸
بند اول: مبنای قانونی و شناسایی نوع نظام صرفه‌جو مدنظر مقنن	۱۰۸
بند دوم: موانع تحقق	۱۱۰

فصل دوم- اقسام نظام‌های ثبت شرکت‌ها در چارچوب مبانی حقوقی	۱۱۳.....
مبحث اول: نظام‌های ثبت شرکت‌ها در حوزه ثبت اطلاعات مرجع	۱۱۳.....
گفتار اول: اقسام نظام‌ها	۱۱۴.....
بند اول: مدل تعدد ظاهر (ظاهر مدنی)	۱۱۴.....
بند دوم: مدل وحدت ظاهر (ظاهر تجاری)	۱۱۶.....
گفتار دوم: تحلیل روش‌ها جهت شناسایی الگوی کارآمد ثبت اطلاعات مرجع	۱۱۷.....
مبحث دوم: نظام‌های ثبت شرکت‌ها در حوزه ثبت اطلاعات مالی-اقتصادی	۱۱۹.....
گفتار اول: اقسام نظام‌ها	۱۲۰.....
بند اول: الگوی مبتنی بر «محوریت ارتباط»	۱۲۱.....
بند دوم: الگوی مبتنی بر «محوریت واسطه»	۱۲۲.....
گفتار دوم: تحلیل روش‌ها جهت شناسایی الگوی کارآمد ثبت اطلاعات مالی-اقتصادی	۱۲۳.....
مبحث سوم: نظام ثبت شرکت‌های تجاری ایران	۱۲۵.....
گفتار اول: ثبت هویت شرکت‌ها در ایران: وحدت یا تعدد ظاهر	۱۲۵.....
گفتار دوم: ثبت وضعیت شرکت‌ها در ایران: ارتباط یا واسطه	۱۳۰.....
منابع و مأخذ	۱۳۳.....
نمایه	۱۴۱.....

فهرست شکل‌ها

- شکل ۱-۱ وضعیت حقوق و تکالیف در مدل آزادی اطلاعات ۳۹
- شکل ۲-۱ مدل آزادی اطلاعات در حقوق شرکت‌ها ۴۰
- شکل ۳-۱ مدل آزادی قراردادی در حقوق شرکت‌ها ۴۱
- شکل ۴-۱ مدل حق دسترسی به اطلاعات ثبت‌شده در حقوق شرکت‌ها ۴۲
- شکل ۱-۲ مدل ثبت فراسازمانی (سی رد من، ۲۰۰۱: ۴) ۷۸
- شکل ۲-۲ مدل ثبت درون‌سازمانی (سی رد من، ۲۰۰۱: ۴) ۸۲

فهرست جدول‌ها

- جدول ۱-۱ وضعیت تقارن اطلاعاتی در عصر لیبرالیسم ۱۲
- جدول ۲-۱ وضعیت تقارن اطلاعاتی در عصر دولت رفاه ۱۵
- جدول ۳-۱ تحلیل مدل‌ها در حل تعارض منافع ۵۸
- جدول ۱-۲ تحلیل مدل‌های مثبت متمرکز و پراکنده در چارچوب منطق هزینه-فایده ۹۳
- جدول ۲-۲ بازی زندانی ۱۲۱

پیشگفتار

اجرای «نظام ثبت شرکت‌های تجاری» از اولین سال‌های پس از مشروطه به طور جدی مورد توجه قانون‌گذار ایران بوده و حتی پیش از تصویب قانون تجارت ۱۳۰۳-۱۳۰۴ نیز به آن توجه شده است. با وجود این درجه از اهمیت، ادبیات حقوقی کشورمان ایران در حوزه حقوق ثبت شرکت‌های تجاری ضعیف است و آثار مستقل نظری و علمی، که به تحلیل نظام مزبور پرداخته باشد، به ندرت دیده می‌شود. تحلیل حقوقی نظام ثبت شرکت‌های تجاری تنها به چند صفحه در کتب حقوق شرکت‌ها محدود می‌شود و آثاری که به طور اختصاصی نظام ثبت شرکت‌ها را بررسی کرده‌اند انگشت‌شمارند. ویژگی مشترک غالب این آثار نیز، تکرار مقررات مربوط به ثبت شرکت‌ها و پرداختن به رویه عملی ادارات ثبتی است، بی آنکه به تحلیل مبانی نظری نظام ثبت شرکت‌های تجاری و تعیین چهارچوب و اصول حقوقی آن به صورتی نظام‌مند بپردازند. نظامی که به زعم بسیاری از متخصصان و کارشناسان، در چهارچوب حقوق ایران به سیستمی ناکارآمد و سرشار از تشریفات، که در نهایت بازدهی و کارایی لازم را ندارد، تبدیل شده است؛ به طوری که می‌توان گفت آنچه در این آثار تحت عنوان ثبت شرکت‌ها نمود یافته است، «قانون ثبت شرکت‌ها»ست و نه «حقوق ثبت شرکت‌ها». این در حالی است که نظام حقوقی ایران برای برون‌رفت از شرایط نامطلوب حاکم بر نظام ثبت شرکت‌ها، که اثر مستقیم در توسعه اقتصادی دارد، تشنه‌ی ارائه‌ی مباحث تحلیلی در چارچوب منطق حقوقی در این حوزه است تا بتواند اشکالات موجود را رفع کند و مسیر درست را بپیماید؛ به خصوص آنکه حقوق ثبت رشته‌ای فاقد سابقه فقهی و محصول نیازهای نوظهور اجتماعی است. بر همین اساس، کتاب حاضر در پی ایجاد ادبیاتی متقن و جامع در حوزه «نظام ثبت شرکت‌های تجاری» با تمرکز بر هدف غایی نظام مذکور و شناسایی چهارچوب‌های حقوقی لازم برای کارآمدی چنین نظامی است.

این نوشتار با دیدگاهی نظام‌مند و مبتنی بر تحلیل مبانی حقوقی و اقتصادی به مقررات حاکم بر نظام ثبت شرکت‌ها و فرمالیسم حاکم بر این نظام ثبتی پرداخته است. دیدگاهی که بر این مبنا استوار است که نظام ثبت شرکت‌ها، «حق دسترسی به اطلاعات» را به منزله‌ی غایت اصلی خود مدنظر داشته است و کلیه‌ی اجزا و تشریفات خود را در جهت تحقق این هدف سازمان‌دهی می‌کند و با تمرکز بر همین مبانی اساسی نحوه‌ی شکل‌گیری و تکامل نظام ثبت شرکت‌های تجاری را تحلیل و اقسام نظام‌های ثبتی در حوزه شرکت‌های تجاری را در دنیا شناسایی و میزان کارآمدی هر کدام را در تحقق حق دسترسی به اطلاعات بررسی می‌کند. امید است این مطالعه از یک سو راهگشای مقنن در اصلاح مقررات حوزه ثبت شرکت‌های تجاری و حرکت به سوی نظامی کارآمد و از سوی دیگر راهنمای

ر □ نظام ثبت شرکت‌های تجاری در آینه حق دسترسی به اطلاعات

سازمان ثبت اسناد و املاک به‌منزله سیاست‌گذار اصلی نظام ثبت شرکت‌های ایران در حوزه اجرا باشد. همچنین امید است که این نوشتار با ارائه تفسیر نوینی از مقررات حاکم بر این حوزه، بستر لازم را برای تغییر رویه‌ای که سال‌هاست واحدهای ثبت شرکت‌ها پیش گرفته‌اند مهیا و ذهن سیاست‌گذاران حوزه تقنین، مجریان، حقوق‌دانان و دانشجویان حقوق را به بعد دیگری از نظام ثبت شرکت‌ها متوجه کند و فتح بابی برای آغاز تحولات پژوهشی در حوزه حقوق ثبت و به طور خاص نظام ثبت شرکت‌ها شود. این کتاب به‌منزله یکی از منابع اصلی درسی گرایش حقوق ثبت در مقطع کارشناسی ارشد تألیف شده است و به دانشجویان گرایش حقوق خصوصی، حقوق تجاری-اقتصادی بین‌الملل، حقوق تجارت بین‌الملل و حقوق ارتباطات پیشنهاد می‌شود. در پایان بر خود لازم می‌دانم از زحمات جناب آقای دکتر کوروش کاویانی، استاد مسلم حقوق تجارت، که بی‌هیچ منتی همواره پاسخگوی مکاتبات و پرسش‌های نویسندگان در جریان نگارش این کتاب بودند کمال تشکر و قدردانی را به‌عمل آورم و از درگاه باری تعالی آمرزش و مغفرت آن استاد فقید را خواستارم. از تمامی خوانندگان و متخصصان فرهیخته استدعا دارم نظرها و پیشنهادهای خود در خصوص اشکالات ماهوی و شکلی احتمالی را گوشزد کنند تا این اثر در چاپ‌های بعدی اصلاح و تکمیل شود.

زمستان ۱۳۹۹

دکتر نسرین طباطبائی حصارى

nasrintaba@ut.ac.ir

مقدمه

در اقتصاد امروز دنیا، شرکت‌های تجاری نقش بسیار پررنگی دارند و بخش اعظمی از اقتصاد را پوشش می‌دهند؛ اما اگر به دو قرن پیش برگردیم بیم سوءاستفاده از شخصیت حقوقی و فرصت‌طلبی مدیران سبب می‌شد افراد بسیار کمی حاضر باشند سرمایه خود را در اختیار شرکت‌های تجاری قرار دهند (McQueen, 2009: 44-55). آنچه سبب شد در این دو قرن به تدریج ورق به نفع سرمایه‌گذاری و برقراری تعاملات اقتصادی با شرکت‌های تجاری برگردد ظهور حقوق شرکت‌های مدرن بود که با سازمان‌دهی روابط گروه‌های مختلف، درصد اعتمادسازی نسبت به شرکت‌های تجاری برآمد (Ibid: 45). اولین اقدام حقوق شرکت‌های مدرن که همزمان با آزادسازی تأسیس شرکت‌های تجاری صورت پذیرفت، تأسیس «نهاد ثبت شرکت‌ها» در راستای دسترسی به اطلاعات ثبت‌شده شرکت‌های تجاری بود. در تشریح این ضرورت شایان یادآوری است که اگر یکی از متعاقدين قراردادی شرکت تجاری باشد، تأمین «امنیت حقوقی» طرف دیگر معامله مبتنی بر دسترسی به «اطلاعات مرتبط با شرکت‌های تجاری» است، اما هنگامی که این اطلاعات توسط خود شرکت‌ها ارائه می‌شود این نیاز تأمین نمی‌شود؛ به همین دلیل ثبت و ضبط این اطلاعات در دفاتر عمومی و قابل دسترس موسوم به دفاتر ثبتی، که توسط مقامی بی‌طرف نگهداری می‌شود، به‌منزله راهکار پیشنهادی حقوق شرکت‌های مدرن به نظام‌های حقوقی توصیه و از سوی آنها پذیرفته شد (طباطبائی حصارى و زمانى، ۱۳۹۷: ۲۲۹-۲۲۸).

بنا به آنچه گفته شد «حق دسترسی به اطلاعات» را می‌توان به‌منزله مبنای اصلی «نظام ثبت شرکت‌ها» معرفی کرد که توجه به آن نظام‌مندشدن و کارآمدی نهاد ثبت شرکت‌ها و در نتیجه امنیت معاملاتی را در پی خواهد داشت و بی‌توجهی به آن ثبت شرکت‌ها را به یک ارگان تشریفاتی و بی‌مبنا تبدیل می‌کند؛ امری که سالیان سال است در نظام ثبت شرکت‌های ایران اتفاق افتاده و سبب شده است:

- مرجع ثبت شرکت‌ها اطلاعات مربوط به شرکت‌ها را جمع‌آوری و نگهداری کند، اما هنگامی که نوبت به ارائه و امکان دسترسی به اطلاعات می‌رسد با ارائه تفاسیر لفظ‌محور از قوانین و مقررات جاری از ارائه اطلاعات خودداری کند.
- مادامی که شخصی می‌تواند به اطلاعات جمع‌آوری شده در مرجع ثبت شرکت‌ها دسترسی یابد، این اطلاعات به‌واسطه محدودیت کمی، کمک چندانی به متقاضی دسترسی به اطلاعات نمی‌کند.

س □ نظام ثبت شرکت‌های تجاری در آینه حق دسترسی به اطلاعات

- حتی نسبت به همین اطلاعات اندک نیز، ثبت شرکت‌ها هیچ‌گونه تضمینی نسبت به صحت هیچ قسمتی از اطلاعات ارائه نمی‌دهد. به همین دلیل مخاطب با اطلاعاتی متزلزل مواجه است که هر آن می‌تواند نقض شود.

این بی‌توجهی حتی در آثار دکترین و صاحب‌نظران حقوق شرکت‌های ایران نیز مشهود است، به‌طوری‌که مطالعه و بررسی این آثار تقریباً یک نکته مشترک را نشان می‌دهد و آن اینکه در آثار مذکور طرح مبحث ثبت شرکت‌ها تنها به بحث کلیشه‌ای «نقش ثبت در ایجاد شخصیت حقوقی شرکت‌های تجاری» محدود بوده است و علی‌القاعده پس از طرح مبحث مذکور پرونده نظام ثبتی بسته می‌شود.^۱ اندک صاحب‌نظرانی هم که به مقوله ثبت شرکت‌ها علاقه نشان داده‌اند، غالباً خود را محدود به ذکر موادی از قانون ثبت شرکت‌ها و رویه عملی نهاد ثبتی در ثبت شرکت کرده و اساساً به مباحث تکنیکی و مبنایی ورود نکرده‌اند (ستوده تهرانی، ۱۳۹۲: ۴۳۶-۴۱۱؛ اسکینی، ۱۳۹۴: ۱۲۴-۱۱۷؛ آدابی، ۱۳۸۸: ۴۹۶-۳۶۷). علاوه بر آن، توجه به تحولات قانونی نیز نشان می‌دهد دسترسی به اطلاعات به‌منزله مبنا و کارکرد اصلی نظام ثبت شرکت‌ها و نقشی که در تحولات اقتصادی می‌تواند ایفا کند مورد توجه مقنن و سیاست‌گذاران حوزه تقنین و اجرا قرار نگرفته است؛ این در حالی است که در نظام حقوق شرکت‌های ایران دسترسی به اطلاعات ثبت‌شده شرکت‌ها دارای قدمتی قریب به یک قرن بوده و حتی پیش از ایجاد نهاد مستقل ثبت شرکت‌ها از سوی مقنن به رسمیت شناخته شده است.^۲

در این پژوهش برای اولین بار تلاش شده است تا جای خالی نگاهی سیستماتیک به نهاد حقوقی ثبت شرکت‌های تجاری و مبانی حقوقی و اقتصادی آن مورد توجه قرار گیرد و با تمرکز بر کارکرد «اطلاع‌رسانی» و «حمایتی» مورد انتظار از نهاد ثبت شرکت‌ها و براساس مبانی حقوقی و اقتصادی آن، چارچوب حقوقی مناسب برای نظام ثبت شرکت‌های تجاری ارائه شود. این موضوع که به ارائه نگرش موسع‌تری نسبت به مقوله حقوق ثبت و به‌طور خاص نظام ثبت شرکت‌ها منجر می‌شود به‌منزله مهم‌ترین نوآوری این نوشتار به شمار می‌رود و اذهان را به بعد دیگری از حقوق ثبت متوجه می‌کند.

بر این اساس مطالعه حاضر در دو بخش است: بخش اول ذیل عنوان «مبانی تأسیس و تکامل نظام ثبت شرکت‌های تجاری» ابتدا به مبحث مبانی اقتصادی نظام ثبت شرکت‌ها می‌پردازد و فرآیند

۱- برای اثبات این مدعا منابع ذیل را ملاحظه کنید: صقری، ۱۳۹۳: ۹۵-۹۲؛ اسکینی، ۱۳۹۴: ۱۲۴-۱۱۴؛ پاسبان، ۱۳۹۳: ۳۰-۱۸؛ کاویانی، ۱۳۹۵: ۱۰۲-۹۳.

۲- اولین قانونی که در ایران حق دسترسی به اطلاعات ثبت‌شده شرکت‌های تجاری را به رسمیت شناخت قانون تجارت ۱۳۰۳-۱۳۰۴ بود. به موجب ماده ۱۲۱ قانون مذکور: در شرکت‌های مختلط و سهامی هر کس می‌تواند به اسنادی که به دایره ثبت اسناد و دفتر محکمه صلحیه و محکمه تجارت سپرده شده است مراجعه و با تأدیه مخارج سواد مصدق یا خلاصه مصدق از اسناد مذکوره دریافت کند. علاوه بر این، هر کس می‌تواند از مرکز شرکت سواد مصدق از اساس‌نامه شرکت خریداری کند. در هر حال اسنادی که سپرده شده‌اند باید علناً در ادارات شرکت برای اطلاع عامه نصب شوند.

مقدمه □ ش

تأسیس و تکامل آن را در چارچوب سه دکترین مداخله دولت در اقتصاد یعنی لیبرالیسم، دولت رفاه و دولت تنظیمی بررسی می‌کند و در وهله بعد در چارچوب نظریه تعادل در حقوق شرکت‌های تجاری مبانی حقوقی نظام ثبت شرکتها را تشریح می‌کند. در بخش دوم، ذیل عنوان «طبقه بندی نظام‌های ثبت شرکتها» با مطالعه ای تطبیقی به شناسایی اقسام نظام‌های ثبت شرکتها در چارچوب مبانی اقتصادی و حقوقی پرداخته و با تحلیل نظام‌های مذکور به شناسایی نظام کارآمد می‌پردازد.

